

ANNA WILK
Akademia WSB w Dąbrowie Górniczej

 <https://orcid.org/0000-0002-9073-9153>

Prawne i kryminologiczne aspekty przestępczości seksualnej duchownych

Legal and criminological aspects of sexual crimes of the priests

Abstract: The article refers to the problem of sexual crimes of Roman Catholic priests. It includes an attempt of estimation of the range of the problem, based on available statistics and literature, as well as examples of reaction to the problem from the Church itself and from the state. The author analyzes potential criminogenic factors of sexual crimes in the Church, such as: the co-called “clerical culture”, the priesthood itself as a risk factor, celibacy of the clergy and homosexual orientation of the perpetrators. The article also describes the criminal law aspects of the problem, especially the punishable omission of denunciation, which is particularly important in the light of accusations of “covering up” sexual crimes by the Church or helping the perpetrators to avoid responsibility.

Keywords: sexual crimes, priests, church, perpetrators, victims

1. Wstęp

W ostatnich czasach zarówno w Polsce, jak i na świecie ujawniane są liczne przypadki molestowania seksualnego, którego dopuszczali się duchowni katoliccy. Wśród pokrzywdzonych dominują małoletni, nierzadko dopiero jako osoby dorosłe odważający się mówić o tym, co ich spotkało, i dochodzić roszczeń zmierzających do wynagrodzenia im doznanych krzywd. Przy okazji wychodzą na światło dzienne fakty, że władze kościelne niekiedy ukrywały czyny pedofilskie oraz pomagały sprawcom w uniknięciu odpowiedzialności, np. przez przenoszenie ich do innych

parafii lub kierowanie na misje zagraniczne¹. Oczywiście, zjawisko przestępstw seksualnych duchownych nie dotyczy wyłącznie księży i zakonników rzymskokatolickich, jednak z uwagi na to, że omawiany proceder w obrębie tego właśnie wyznania stał się przedmiotem największej liczby analiz i badań, niniejsze opracowanie będzie poświęcone problematyce przestępczości seksualnej w Kościele rzymskokatolickim, przede wszystkim w realiach polskich.

2. Skala zjawiska

Przybliżona skala problemu znana jest dzięki wysiłkom podjętym w niektórych krajach przez władze państwowe, organizacje społeczne i instytucje kościelne, zmierzającym do ujawnienia przypadków nadużyć seksualnych wśród duchownych, rozliczenia winnych oraz zapewnienia rekompensaty ofiarom. Niemniej występują trudności z ustaleniem rzeczywistych rozmiarów owego zjawiska, gdyż nie istnieją jednolite i kompletne dane dotyczące przestępczości seksualnej w Kościele w ujęciu globalnym. Nie wszystkie kraje bowiem prowadzą takie statystyki, w dodatku nie wszystkie zdarzenia są zgłaszane instytucjom kościelnym i państwowym. Państwowe statystyki na temat tego rodzaju przestępstw mają zaś charakter ogólny i z reguły nie zawierają klasyfikacji sprawców według zawodu (księży, nauczyciele, lekarze itp.). Statystyki odnoszące się wyłącznie do duchownych powstały jedynie w tych krajach, gdzie utworzono specjalne komisje do badania problemu przestępczości seksualnej w Kościele, lecz każda z nich miała wyznaczony pewien przedział czasowy, z którego sprawy badała. Dlatego też przytoczone tutaj dane statystyczne mają charakter tylko poglądowy i nie należy ich traktować jako obrazu realnej wielkości analizowanego procederu.

¹ Zob. np.: M. D'Antonio: *Grzechy śmiertelne. Przestępstwa seksualne i epoka skandalu w Kościele katolickim*. Warszawa 2017, s. 7–9; D.R. Garland, C. Argueta: *How clergy sexual misconduct happens: A qualitative study of first-hand accounts*. „Social Work & Christianity” 2010, vol. 37, issue 1, s. 1–5; D. Cahill: *Child sexual abuse in the Catholic Church: An interpretative review of the literature and public inquiry reports*. Melbourne 2017, s. 70–99; Child Rights International Network: *Child sexual abuse and the Holy See: The need for justice, accountability and reform. A preliminary report*. CRIN 2018 [online], s. 30–40. https://resourcecentre.savethechildren.net/pdf/crin_holy_see_report_final1.pdf [dostęp: 12.10.2021]; K.J. Terry: *Understanding the sexual abuse crisis in the Catholic Church: Challenges with prevention policies*. „Victims & Offenders” 2008, vol. 3, issue 1, s. 31–44; J.R. Formicola: *The politics of clergy sexual abuse*. „Religions” 2016, vol. 7, issue 1, s. 1–10; P. Parkinson: *Child sexual abuse and the Churches: A story of moral failure?*. „Current Issues in Criminal Justice” 2014, vol. 26, no. 1, s. 120–123.

Dla przykładu według przywoływanych w literaturze przedmiotu danych watykańskiej Kongregacji Nauki Wiary w skali globalnej zgłoszono 3420 wiarygodnych zarzutów nadużyć seksualnych, których sprawcami byli duchowni, w związku z czym ok. 1000 z nich zostało przeniesionych do stanu świeckiego, a na 2572 księży nałożono kary kościelne². W Stanach Zjednoczonych na zlecenie konferencji episkopatu sporządzono w 2004 r. raport obrazujący zakres zjawiska wykorzystywania seksualnego małoletnich w tamtejszym Kościele w latach 1950–2002. W dokumencie stwierdzono, że przestępstw tego typu dopuściło się 4392 duchownych (czyli 4% duchownych amerykańskich), a ich ofiarą padło ponad 10 000 małoletnich³. W Irlandii specjalna komisja rządowo-kościelna opublikowała w 2009 r. tzw. raport Ryana (od nazwiska przewodniczącego komisji, sędziego Seana Ryana), według którego w latach 1936–1990 co najmniej 800 księży, zakonników i zakonnic w kościelnych oraz państwowych domach opieki, sierocińcach i ośrodkach wychowawczych popełniało przestępstwa, nie tylko seksualne, lecz także polegające na szeroko pojętym znęcaniu się nad podopiecznymi⁴. Podobna komisja została utworzona w Australii, gdzie ustalono, że 7% tamtejszych duchownych dopuściło się w latach 1950–2010 czynów pedofilskich⁵. Również we Francji zdecydowano się na powołanie komisji – zgodnie z jej raportem w okresie 1950–2020 doszło do 216 000 przypadków przestępstw seksualnych na szkodę małoletnich, które popełnili duchowni⁶.

W Polsce, według statystyk podawanych w literaturze przedmiotu, w latach 2010–2013 co najmniej 13 duchownych zostało skazanych za przestępstwa seksualne na szkodę małoletnich, a 27 udowodniono takie nadużycia seksualne (jak można domniemywać, do skazania w tych przy-

² M. Boczek: *Pedofilia w habicie*. W: *Przestępczy seks*. Red. T. Gardocka, P. Herbowski, D. Jagiełło, P. Józwiak. Warszawa 2016, s. 191. Autor podaje dane aktualne w 2016 r.

³ Zob. *The nature and scope of sexual abuse of minors by Catholic priests and deacons in the United States, 1950–2002: A research study conducted by the John Jay College of Criminal Justice, the City University of New York*. United States Conference of Catholic Bishops, Washington 2004. <https://www.usccb.org/sites/default/files/issues-and-action/child-and-youth-protection/upload/The-Nature-and-Scope-of-Sexual-Abuse-of-Minors-by-Catholic-Priests-and-Deacons-in-the-United-States-1950-2002.pdf> [dostęp: 12.10.2021].

⁴ Zob. *Problemy molestowania w Kościele. Jak wygląda ta sprawa w innych krajach?*, Onet.pl, 15.05.2019. <https://wiadomosci.onet.pl/swiat/problemy-molestowania-seksualnego-w-kościele-australia-usa-niemcy-irlandia-chile/lmqqmek> [dostęp: 12.10.2021].

⁵ Royal Commission into Institutional Responses to Child Sexual Abuse: *Final report*. Vol. 16: *Religious institutions*. Book 2. Commonwealth of Australia 2017, s. 75–94. https://www.childabuseroyalcommission.gov.au/sites/default/files/final_report_-_volume_16_religious_institutions_book_2.pdf [dostęp: 12.10.2021].

⁶ Zob. S. Łucyk: *Francja: Raport o pedofilii w Kościele*. „Tygodnik Powszechny” [online], 7.10.2021. <https://www.tygodnikpowszechny.pl/francja-raport-o-pedofilii-w-kościele-169261> [dostęp: 12.10.2021].

padkach nie doszło np. wskutek przedawnienia)⁷. Z kolei raport Instytutu Statystyki Kościoła Katolickiego z marca 2019 r., obejmujący okres 1990–2018, ujawnił 382 zgłoszone przypadki przestępstw seksualnych wobec małoletnich (niektóre zarzuty dotyczyły także lat wcześniejszych); procedowanych przed organami państwa było 44% owych przypadków, z czego 63% spraw zakończyło się skazaniem oskarżonego⁸. Raport został uzupełniony w 2021 r., kiedy to ogłoszono dane za okres od 1 lipca 2018 r. do 31 grudnia 2020 r.: wpłynęło wtedy 368 nowych zgłoszeń, z czego 144 Kościół uznał za potwierdzone lub uwiarygodnione, a 186 jest w trakcie badania⁹. Tymczasem według raportu Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15 w okresie od 24 listopada 2020 r. do 30 czerwca 2021 r. prowadziła ona 100 spraw, w których jako sprawca przestępstwa została wskazana osoba duchowna (co stanowi 30% spraw rozpatrywanych przez Komisję). Spośród nich przekazano do prokuratury 55 zgłoszeń, z czego 36 dotyczyło karalnego zaniechania denuncjacji¹⁰. Z kolei A. Więcek-Durańska, prowadząca badania empiryczne obejmujące lata 2001–2019, zebrała informacje o 80 sprawach karnych, w których doszło do prawomocnego skazania księdza lub zakonnika¹¹.

Należy zauważyć, że problem przestępczości seksualnej duchownych nagłośniły głównie media – wymienić tu można m.in. reportaże *Tylko nie mów nikomu* i *Zabawa w chowanego* Tomasza i Marka Sekielskich czy *Don Stanislao* oraz *Najdłuższy proces Kościoła*, wyprodukowane przez stację TVN¹². Pojawiają się oskarżenia pod adresem nieżyjących już, ale w przeszłości popularnych i zasłużonych kapłanów, takich jak ks. prałat Henryk

⁷ Zob. M. Boczek: *Pedofilia...*, s. 191.

⁸ A. Żak, P. Krakowczyk, W. Sadłoń: *Wykorzystywanie seksualne osób małoletnich przez niektórych inkardynowanych do diecezji polskich duchownych oraz niektórych profesów wieczystych męskich zgromadzeń zakonnych i stowarzyszeń życia apostołskiego w Polsce. Wyniki kwerendy*. Warszawa 2019, s. 6–8. https://cod.ignatianum.edu.pl/images/Dokumenty_w_PDF/ISKK_Wyniki_Kwerendy_opracowanie_final.pdf [dostęp: 12.10.2021].

⁹ S. Nowotny, W. Sadłoń, P. Studnicki: *Wyniki kwerendy dotyczącej wykorzystywania seksualnego osób małoletnich przez niektórych inkardynowanych do diecezji polskich duchownych oraz niektórych profesów wieczystych męskich zgromadzeń zakonnych i stowarzyszeń życia apostołskiego w Polsce*. Warszawa 2021, s. 4. https://drive.google.com/file/d/11JABoKKKw_VPIBu_UwCZfBTyvoZpnW7b/view [dostęp: 12.10.2021].

¹⁰ *Pierwszy raport Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15*. Warszawa 2021, s. 152. https://pkdp.gov.pl/wp-content/uploads/2021/08/Raport_PKDP.pdf [dostęp: 12.10.2021].

¹¹ A. Więcek-Durańska: *Przestępczość seksualna duchownych wobec osób małoletnich – analiza przypadków*. „Psychiatria Polska” 2020, nr 190, s. 4.

¹² Filmy dostępne są w serwisie YouTube oraz na portalu TVN24.pl.

Jankowski, kapelan „Solidarności”, również związany z „Solidarnością” kard. Henryk Gulbinowicz (oskarżany zarówno o czyny seksualne, jak i o ukrywanie przestępstw innych duchownych) czy znany szczeciński duchowny ks. Andrzej Dymier¹³. Za brak dostatecznej reakcji na doniesienia o przestępstwach seksualnych podwładnych ukarani zostali także znani biskupi, m.in. Sławoj Leszek Głódź i Edward Janiak¹⁴.

3. Czynniki kryminogenne

Problem przestępczości seksualnej w Kościele jest skomplikowany pod względem kryminologicznym z uwagi na to, że w literaturze przedmiotu nie ma jednomyślności co do potencjalnych czynników sprzyjających owemu zjawisku. Warto omówienia są wszakże okoliczności najczęściej przywoływane w tym kontekście, mianowicie:

- tzw. kultura klerykalna (klerykalizm),
- specyfika stanu duchownego,
- celibat,
- orientacja homoseksualna sprawców.

Jednak również kryminogenne działanie wymienionych czynników niekiedy podaje się wątpliwość – widać to szczególnie w przypadku celibatu i homoseksualizmu sprawców, o czym będzie mowa dalej.

3.1. „Kultura klerykalna”

Wskazuje się czasem na to, że wykorzystywaniu seksualnemu sprzyjają swoiste rozumienie kapłaństwa oraz pewien sposób funkcjonowania tego urzędu, łącznie określane mianem tzw. kultury klerykalnej, której główną cechą stanowi rozpowszechnione przekonanie o wyższości duchowieństwa nad osobami świeckimi¹⁵. Akcentowanie nadzwyczajnej roli kapłana umacnia go w poczuciu władzy, zwłaszcza duchowej, co sprawia, że ofierze trudno jest mu się przeciwstawić, z kolei społeczeństwu nieła-

¹³ Więcej na temat poszczególnych spraw zob. np. A. Nowak, S. Obirek: *Gomora. Władza, strach i pieniądze w polskim Kościele*. Warszawa 2021. Jest to co prawda opracowanie o charakterze publicystycznym, lecz porusza szeroki zakres wątków.

¹⁴ Zob. T. Krzyżak: *Abp Głódź i bp Janiak ukarani przez papieża*. „Rzeczpospolita” [online], 29.03.2021. <https://www.rp.pl/kosciol/art204521-abp-glodz-i-bp-janiak-ukarani-przez-papieza> [dostęp: 12.10.2021].

¹⁵ Zob. E. Kusz: *Wykorzystanie seksualne małoletnich przez osoby duchowne – analiza zjawiska*. „Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” 2105, T. 14, nr 1, s. 42 oraz literaturę przywołaną w tym źródle; T.P. Doyle: *Clericalism: Enabler of clergy sexual abuse*. „Pastoral Psychology” 2006, vol. 54, issue 3, s. 189–213.

two uwierzyć, że kapłan mógłby dopuścić się wykorzystania seksualnego – z tej perspektywy „winna” staje się ofiara¹⁶.

Jak słusznie zauważa E. Kusz: „[...] osobie wykorzystanej seksualnie przez kapłana bardzo trudno ujawnić to zdarzenie ze względu na towarzyszący [mu – A.W.] wstyd i poczucie winy większe niż u ofiar wykorzystania seksualnego dokonanego przez innych sprawców, poza kontekstem kościelnym. Wiąże się to z rolą kapłana w danej społeczności lokalnej i w rodzinie ofiary, popartą konsekwentnie budowaną nieposzlakowaną opinią. Osoba wykorzystana w konfrontacji z kapłanem ma poczucie bycia niewiarygodną i boi się, że nikt jej nie uwierzy. Obawia się również stygmatyzacji, na którą mogłaby być narażona, szczególnie w niewielkich społecznościach lub we wspólnotach religijnych, w których sprawca był liderem. [...] Im bardziej ksiądz był odbierany jako ktoś wyjątkowy, bo przynależący do innego, świętego świata, tym bardziej ofiara bierze winę na siebie”¹⁷.

3.2. Specyfika stanu duchownego

W literaturze przedmiotu przeważa pogląd, że uwzględniając proporcje duchownych oskarżonych do tych, którzy nigdy nie dopuścili się przestępstw seksualnych, nie można mówić o klerze katolickim jako o grupie zwiększonego ryzyka. Wśród badaczy nie ma natomiast jednomyślności, czy na tle duchowieństwa innych wyznań oraz reprezentantów innych zawodów zaufania społecznego księża katolicy nie stanowią takiej grupy¹⁸.

Niektórzy przedstawiciele doktryny zwracają uwagę także na możliwości kryminogenny wpływ struktury kościelnej. Zaznacza się, że „seminaria potrafią kształtować poświęconych, pogrążonych w modlitwie i mądrych mężczyzn, jednak klasyczny system seminaryjny formuje również w duchu konformizmu i bezwzględnej akceptacji zwierzchników. Doświadczenie bycia zdominowanym, tkwienie w kulturze żądającej bezmyślnego posłuszeństwa (bądź przynajmniej takiej, która zdaje się tego oczekiwać) może spowodować, że ten ksiądz, kiedy będzie sam dysponował władzą, będzie bezwzględny i dominujący”¹⁹. Kulturę kapłanów porównuje się czasem do kultury feudalnej lub wojskowej i podkreśla, że

¹⁶ E. Kusz: *Wykorzystanie...*, s. 42.

¹⁷ *Ibidem*, s. 37.

¹⁸ J. Prusak: *Duchowny-pedofil, czyli kto?*. „Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” 2015, T. 14, nr 1, s. 17.

¹⁹ S. Czapnik: *Piekło to inni. Kościół rzymskokatolicki w Polsce wobec duchownych molestujących seksualnie dzieci*. W: A. Kuształ, S. Czapnik: *Religia i Kościoły w polskiej przestrzeni publicznej*. Opole 2015, s. 177.

księży czy biskupi, którzy „robią problemy” (czyli informują o nadużyciach), mają mniejsze szanse na awans²⁰. W myśl tej koncepcji wspomniany już klerykalizm przyczynił się też do powstania „kultury tajności”, gdyż przywódcy kościelni przedkładają poufność oraz prawo księży do prywatności nad zapobieganie dalszemu krzywdzeniu ofiar i nad ich prawa²¹. Wydaje się zatem, że „feudalny” sposób funkcjonowania struktury organizacyjnej Kościoła potencjalnie oddziałuje kryminogennie, lecz nie tyle na same przestępstwa seksualne, ile raczej na przestępstwa ich tuszowania (czyli karalnego zaniechania denuncjacji).

3.3. Celibat

Problem wpływu celibatu na zjawisko przestępczości seksualnej w Kościele należy bodaj do najbardziej kontrowersyjnych. W literaturze przedmiotu niekiedy formułuje się hipotezy, że przyczyną wykorzystywania seksualnego przez duchownych jest ich obowiązkowy celibat²². Czasami próbuje się także dowodzić, jakoby celibat stanowił przejaw nieświadomej ucieczki przed problemami psychologicznymi i seksualnymi, które rozpoczęły się, zanim dana osoba wstąpiła do seminarium²³.

Niemniej takie tezy są też podawane w wątpliwość, a niektóre badania kwestionują zarówno związek pomiędzy celibatem duchownych a wykorzystywaniem seksualnym małoletnich, jak i twierdzenie, iż Kościół ze swej istoty sprzyja molestowaniu²⁴. Wskazuje się natomiast na brak pełnej formacji (tj. doskonalenia się w cnotach chrześcijańskich), w tym wypadku – brak dojrzałości do celibatu, oraz na fakt, że część duchownych nie traktuje go mandatorycznie i go nie przestrzega, co zresztą stanowi oznakę szerszego problemu kontestowania obligatoryjnego celibatu księży²⁵.

3.4. Orientacja homoseksualna sprawców

Źródłem rozważań na temat roli orientacji seksualnej duchownych popełniających przestępstwa seksualne jako potencjalnego czynnika

²⁰ Ibidem.

²¹ Ibidem.

²² Zob. E. Kusz: *Wykorzystanie...*, s. 42 i literaturę przywołaną w tym źródle.

²³ J. Prusak: *Parafilie wśród księży Kościoła rzymskokatolickiego. Co wiemy, czego i nie wiemy, o duchownych wykorzystujących seksualnie małoletnich*. „Psychiatria Polska” 2020, T. 54, nr 3, s. 586. Zob. też literaturę przywołaną w tym źródle.

²⁴ Zob. E. Kusz: *Wykorzystanie...*, s. 42 i literaturę przywołaną w tym źródle; J. Prusak: *Parafilie...*, s. 586 i literaturę przywołaną w tym źródle.

²⁵ J. Prusak: *Duchowny...*, s. 22.

kryminogennego jest fakt, że wśród ofiar większość stanowią chłopcy (np. w USA ponad 80%, w Irlandii przypadało ich dwóch, trzech na jedną dziewczynkę)²⁶. Istnieją różne teorie wyjaśniające taki dobór ofiar. Według niektórych badaczy sprawcy uznawali relacje seksualne z chłopcami za „aseksualne”, ponieważ nie łamały celibatu i nie były ich zdaniem równie grzeszne jak relacje z kobietami²⁷. Inni zauważają, że owa dysproporcja w podziale na płcie wynika z częstszego kontaktu księży z chłopcami niż z dziewczętami (np. to chłopcy tradycyjnie pełnią posługę ministrantów)²⁸. Jeszcze inni zaś tłumaczą dobór ofiar niedojrzałością psychoseksualną duchownych, którzy czują się bardziej komfortowo pod względem seksualnym i emocjonalnym w relacjach z nastolatkami, a obcowania z nimi nie traktują w kategoriach stosunków seksualnych; sugeruje się też zahamowania rozwojowe sprawców związane z celibatem i pozostanie „wiecznymi chłopcami”, odnajdującymi w nastolatkach „bratnie dusze”²⁹.

Kolejne potencjalne wyjaśnienie odsyła nas do istniejącego w świadomości społecznej stereotypu, zgodnie z którym to raczej kobiety niż mężczyźni padają ofiarą przestępstw seksualnych, wobec czego przyznanie się przez nie do tego uważane jest za naturalniejsze (stereotypowy obraz słabej kobiety, która nie potrafi skutecznie stawić oporu silniejszemu napastnikowi). Natomiast mężczyznę opowiadającego o swoich krzywdach traktuje się podejrzliwie, kwestionuje się jego męskość i zarzuca mu, że przecież mógł się obronić, co rzutuje później na niechęć mężczyzn i chłopców do zgłaszania przypadków przemocy seksualnej (i na co niewątpliwie liczą sprawcy)³⁰. Nie bez znaczenia wydaje się także społeczne tabu wokół relacji homoseksualnych, również tych wymuszonych.

W literaturze przedmiotu wskazuje się raczej, że sama orientacja homoseksualna nie jest czynnikiem warunkującym możliwość popełnienia analizowanego tu typu przestępstwa, a mężczyźni homoseksualni (nie tylko księża) nie stanowią większego zagrożenia, jeżeli chodzi o wykorzystywanie seksualne małoletnich, niż mężczyźni heteroseksualni³¹.

²⁶ Ibidem, s. 17.

²⁷ Ibidem, s. 18.

²⁸ Ibidem.

²⁹ J. Prusak: *Parafilie...*, s. 586.

³⁰ Podobnie M.J. Lisiecki: *Pedofilia oraz przemoc seksualna wobec dzieci i młodzieży a zabójstwa homoseksualne (wybrane aspekty z badań empirycznych)*. „Przegląd Policyjny” 2013, nr 3, s. 146. Na temat kulturowych uwarunkowań przemocy wobec mężczyzn zob. też np. M. Makara-Studzińska, A. Madej: *Przemoc wobec mężczyzn*. „Hygeia Public Health” 2015, T. 50, nr 4, s. 581 i nast.

³¹ J. Prusak: *Duchowny...*, s. 18–19; Idem: *Parafilie...*, s. 585.

4. Skutki wizerunkowe dla Kościoła

W ostatnich latach nawet w tradycyjnie katolickich krajach, m.in. w Polsce, widoczny jest spadek zaufania społecznego do Kościoła. Wyraża się on w takich zjawiskach jak: laicyzacja społeczeństwa (zwłaszcza młodzieży), wzrost nastrojów antyklerykalnych, spadek frekwencji na nabożeństwach, coraz większa liczba apostazji, malejąca liczba chrztów, ślubów i pogrzebów kościelnych, spadek liczby uczniów uczestniczących w lekcjach religii czy też protesty społeczne przeciwko przestępstwom seksualnym w Kościele (do najbardziej spektakularnych aktów protestu należy obalenie przez grupę aktywistów pomnika ks. Henryka Jankowskiego w Gdańsku, który to pomnik finalnie został trwale usunięty decyzją rady miasta) i niedostatecznej, zdaniem protestujących, reakcji hierarchów na owe czyny³².

Problem jednak w tym, że trudno ocenić, w jakim stopniu wymienione zjawiska są rezultatem nadużyć seksualnych w Kościele i związanego z nimi powszechnego oburzenia, a w jakim – przejawem laicyzacji, tendencji typowej dla większości krajów europejskich (wynikającej m.in. ze wzrostu zamożności społeczeństwa, rozwoju nauki i racjonalizacji poglądów na świat, zmian stylu życia i nasilenia się indywidualizmu). Mogą one również być konsekwencją obserwowanej w Polsce ogólniejszej kontestacji instytucji Kościoła oraz innych oskarżeń formułowanych pod jej adresem, np. o zaangażowanie w sprawy polityczne, brak transparentno-

³² O tego typu zjawiskach regularnie donoszą media, powołując się na badania opinii publicznej – zob. np. Z. Bukłaha: *Młodzi uciekają z Kościoła. „To już nie jest pełzająca sekularyzacja, ale klus”*. „Gazeta Wyborcza” [online], 15.03.2021. <https://warszawa.wyborcza.pl/warszawa/7,54420,26872087,0-polowe-mniej-powolan-mlodzi-odchodza-z-kosciola-kai-to.html?disableRedirects=true> [dostęp: 12.10.2021]; J. Dymek: *Młodzi rozczarowani Kościołem*. „Przegląd” [online], 17.06.2019. <https://www.tygodnikprzeglad.pl/mlodzi-rozczarowani-kosciolem/> [dostęp: 12.10.2021]; R. Cieniek: *Jak to jest z tą wiarą w Polsce?* Onet.pl, 18.07.2018. <https://wiadomosci.onet.pl/religia/wiara/jak-to-jest-z-ta-wiara-w-polsce/vz4mq4n> [dostęp: 12.10.2021]; M. Wernio: *Coraz mniej uczniów chce chodzić na religię. Rekordowe spadki w niektórych dzielnicach*. Noizz.pl, 16.12.2020. <https://noizz.pl/spoleczenstwo/spadek-liczby-uczniow-chodzacych-na-religie-nie-tylko-w-warszawie/2ggppys> [dostęp: 12.10.2021]; KK [K. Kolasa]: *Polacy rezygnują z chrztów, komunii i ślubów kościelnych. Wzrosła też liczba aktów apostazji*. eDziecko.pl, 21.12.2020. <https://www.edziecko.pl/rodzice/7,79361,26628650,polacy-rezygnuja-z-chrztow-komunii-i-slubow-kościelnych-wzrosła.html> [dostęp: 12.10.2021]; P. Kościński: *Dziecięce buciki na murach kościołów. Polska upamiętnia ofiary księży pedofilów*. „Gazeta Wyborcza” [online], 26.08.2018. <https://wyborcza.pl/7,75398,23827676,dzieciece-buciki-na-murach-kosciolow-polska-upamiennia-ofiary.html> [dostęp: 12.10.2021]; M. Deja: *Pomnik ks. Jankowskiego znika. Zdecydowali radni*. Wirtualna Polska, 8.03.2019. <https://wiadomosci.wp.pl/pomnik-ks-jankowskiego-znika-zdecydowali-radni-6357115182552705a> [dostęp: 12.10.2021].

ści w kwestiach majątkowych czy próby narzucania obywatelom przekonań katolickich przez promowanie zmian w prawie, dotyczących chociażby aborcji czy zapłodnienia *in vitro*. Niestety, większość badań na temat zmian religijności Polaków nie udziela odpowiedzi na pytanie, czy i w jakiej mierze skandale seksualne w Kościele stanowią przyczynę niechęci do niego respondentów deklarujących taką postawę³³.

Za pewną próbę – choć jedynie próbę – owej odpowiedzi można uznać najwyższą sondaż publikowane bezpośrednio po ujawnieniu przypadków przestępstw seksualnych duchownych, które szczególnie zbulwersowały opinię publiczną. Jako przykład może posłużyć sondaż IBRiS dla „Rzeczpospolitej” przeprowadzony 13–14 listopada 2020 r., a więc niedługo po emisji reportażu *Don Stanislao*, stawiającego w negatywnym świetle kard. Stanisława Dziwisza i sugerującego, że hierarcha nie zareagował należycie na informacje o przestępstwach seksualnych podległego mu księdza. W sondażu tym 32% respondentów oceniło swój stosunek do Kościoła jako negatywny (35% jako pozytywny, 31% jako neutralny, 2% nie miało zdania), aczkolwiek wśród osób pomiędzy 18. a 29. rokiem życia aż 47% było do Kościoła nastawionych negatywnie, a tylko 9% – pozytywnie³⁴. Opinie na temat samego kard. Dziwisza kształtowały się następująco: 58% respondentów oceniło go źle, 20% – dobrze, tymczasem wśród mieszkańców Małopolski (czyli terenu archidiecezji krakowskiej, zarządzanej przez kardynała) – aż 72% źle, natomiast zaledwie 12% dobrze³⁵. Wynikałoby stąd, że skandale seksualne mogą być jednym z istotnych czynników zniechęcających ludzi do instytucji Kościoła. Potwierdzałyby to także wyniki sondażu przeprowadzonego wśród nastolatków pomiędzy 14. a 18. rokiem życia: aż 63% respondentów wskazało, że powód zmian w swojej religijności upatruje w braku odpowiedniej reakcji Kościoła na pedofilię we własnych szeregach, a 64,8% – w niezgodności tego, co mówi religia, z czynami przedstawicieli Kościoła (dla porównania jego zaangażowanie w politykę jako przyczynę niechęci wy-

³³ Tezę o powiązaniu skandali seksualnych ze wzrostem negatywnych postaw wobec Kościoła postawiono np. w sondażu CBOS z 2018 r. – zob. R. Boguszewski: *Religijność Polaków i ocena sytuacji Kościoła katolickiego*. Komunikat z badań CBOS 2018, nr 147, s. 6. https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2018/K_147_18.PDF [dostęp: 12.10.2021]. Stwierdzono tam, że po raz pierwszy w historii badań sytuacja Kościoła postrzegana jest bardziej negatywnie niż pozytywnie, oraz odnotowano wzrost ocen negatywnych i zasugerowano, że może mieć na to wpływ m.in. ujawnianie przypadków pedofilii wśród duchownych.

³⁴ Zob. T. Krzyżak: *Sondaż: Kościół w błyskawicznym tempie traci wiernych*. „Rzeczpospolita” [online], 15.11.2020. <https://www.rp.pl/kosciol/art422501-sondaz-kosciol-w-blyskawicznym-tempie-traci-wiernych> [dostęp: 12.10.2021].

³⁵ Ibidem.

mieniło 43,2% respondentów, z kolei niewłaściwy, zdaniem ankietowanych, stosunek do związków partnerskich i aborcji – 31,4%)³⁶.

5. Aspekty prawnokarne

5.1. Karalne zaniechanie denuncjacji

Problem przestępczości seksualnej w Kościele nie sprowadza się tylko do przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności *sensu stricto*. Nie mniej ważnym jego aspektem są przestępstwa przeciwko wymiarowi sprawiedliwości związane z ukrywaniem popełnionych czynów. Najważniejszy przepis polskiego prawa karnego mogący ulec naruszeniu w tym kontekście stanowi art. 240 § 1 Kodeksu karnego³⁷, zgodnie z którym przestępstwem jest niezawiadomienie organów powołanych do ścigania przestępstw – mimo posiadania wiarygodnej informacji – o karalnym przygotowaniu, usiłowaniu lub dokonaniu czynów zabronionych wymienionych w owym przepisie, m.in. przestępstw określonych w art. 197 § 3 i 4 k.k. (kwalifikowanych typów zgwałcenia, tj. zgwałcenia zbiorowego, kazirodczego, zgwałcenia małoletniego poniżej lat 15 i zgwałcenia ze szczególnym okrucieństwem), art. 198 k.k. (seksualnego wykorzystania bezradności innej osoby) i art. 200 k.k. (obcowania płciowego z osobą małoletnią lub doprowadzenia jej do poddania się innej czynności seksualnej albo wykonania takiej czynności). Warto nadmienić, że na mocy ustawy z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego³⁸ przepis ten został rozszerzony o obowiązek zawiadomienia o niektórych innych przestępstwach seksualnych.

Stosownie do art. 240 § 2 k.k. nie popełnia przestępstwa zaniechania denuncjacji ten, kto zaniechał jej, gdyż miał dostateczną podstawę do przyjęcia, że organ powołany do ścigania przestępstw wie o przygotowywanym, usiłowanym lub dokonanym czynie zabronionym; nie popełnia przestępstwa również ten, kto zapobiegł popełnieniu przygotowywanego lub usiłowanego czynu zabronionego określonego w § 1 analizowanego przepisu.

Należy zaznaczyć, że denuncjacja musi zostać dokonana przed organami ścigania, a nie przed innymi instytucjami czy osobami. W świetle

³⁶ Zob. G. Zawadka: *Sondaż: Co młodzi Polacy sądzą o Kościele?*. „Rzeczpospolita” [online], 16.03.2021. <https://www.rp.pl/kosciol/art224801-sondaz-co-mlodzi-polacy-sadza-o-kosciele> [dostęp: 12.10.2021].

³⁷ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny. T.j. Dz.U. 2021, poz. 2345, 2447.

³⁸ Dz.U. 2017, poz. 773.

treści art. 240 § 1 k.k. bowiem poinformowanie władz zwierzchnich sprawcy (np. biskupa, przełożonych zakonnych, papieża) nie wyłącza bezprawności czynu będącego przedmiotem tego przepisu, gdyż wymaga on wyraźnie zawiadomienia organu powołanego do ścigania przestępstw. Jest to szczególnie istotne w kontekście Kościoła, ponieważ jego hierarchowie nie mogą tłumaczyć niezawiadomienia organów państwa tym, że przecież donieśli o przestępstwie władzom zwierzchnim lub wszczęli postępowanie kanoniczne. Zainicjowanie wewnętrznych procedur kościelnych nie wystarcza więc do wypełnienia obowiązku denuncjacji.

Zgodnie z omawianym przepisem denuncjacja ma być niezwłoczna. „Niezwłoczna” nie zawsze oznacza „natychmiastowa” – przestępstwo z art. 240 § 1 k.k. uznaje się za popełnione wtedy, gdy upłynął czas na wykonanie najprostszych czynności, które przeciętny człowiek podjąłby w danych okolicznościach (telefon, e-mail, SMS, list itp.)³⁹.

Z treści art. 240 § 1 k.k. wynika też, że warunek przestępności niezawiadomienia stanowi wiarygodność posiadanej wiadomości o karalnym przygotowaniu, usiłowaniu lub dokonaniu czynu zabronionego. Jak wskazuje się w literaturze, wiarygodna wiadomość nie musi być prawdziwa; nie wymaga zatem pewności, a jedynie takiego stopnia uprawdopodobnienia, by u każdego człowieka rozsądnie oceniającego fakty wywołać podejrzenie co do zaistnienia przestępstwa⁴⁰. Zauważa się także, iż należy odróżnić sytuację, gdy denuncjator ma bezpośrednią wiedzę o dokonaniu przestępstwa, od sytuacji, która dotyczy wiedzy zasłyszanej – w tym drugim wypadku wiarygodność informacji o prawdopodobieństwie popełnienia czynu zabronionego musi wynikać z okoliczności jej uzyskania oraz stopnia jej szczegółowości⁴¹. Ocena owej wiarygodności wydaje się najistotniejsza, aby stwierdzić, czy doszło do karalnego zaniechania denuncjacji. Łatwo bowiem wyobrazić sobie przypadek, w którym do przełożonego sprawcy docierają informacje o możliwym popełnieniu przestępstwa seksualnego przez podwładnego, jednak przełożony nie chce dać im wiary, uznawszy je za zwykłe pomówienia lub insynuacje. Niekiedy też zaufanie społeczne i autorytet, jakimi cieszy się osoba podejrzana (np. duchowny), są tak duże, że otoczeniu trudno w ogóle dopuścić do

³⁹ *Kodeks karny. Część szczególna. T. 2: Komentarz. Art. 222–316.* Red. M. Królikowski, R. Zawłocki. Wyd. 4. Warszawa 2017 [Legalis], art. 240 k.k., s. 233.

⁴⁰ M. Banaś-Grabek. W: M. Banaś-Grabek, B. Gadecki, J. Karnat, A. Łyżwa, R. Łyżwa: *Kodeks karny. Część szczególna. Art. 148–251. Komentarz.* Wyd. 1. Warszawa 2020 [Legalis], art. 240 k.k., nb 4.

⁴¹ M. Królikowski: *Problemy z nowym zakresem obowiązku zawiadomienia o przestępstwie.* „Forum Prawnicze” 2021, nr 4 (66), s. 18.

świadomości myśl, by mógł dokonać analizowanego tu przestępstwa⁴². Ma to szczególne znaczenie w kontekście teorii „kultury klerykalnej”, która – jak się okazuje – może działać jako czynnik kryminogeny w odniesieniu nie tylko do samych przestępstw seksualnych, ale również do przestępstwa zaniechania denuncjacji.

Nie do obrony z karnistycznego punktu widzenia byłaby jednak sytuacja, w której duchowny nie przekazuje organom ścigania uzyskanej wiadomości o przestępstwie innego duchownego (np. biskup nie reaguje na skargę osoby wykorzystanej seksualnie przez księdza) wyłącznie z uwagi na zaufanie do sprawcy czy jego dotychczasową nieskazitelną opinię bądź ze względu na reputację instytucji, w której sprawca funkcjonuje (całego Kościoła albo np. zakonu). Weryfikacja, czy doszło do popełnienia przestępstwa, należy do organów ścigania, a jeżeli oskarżenia okażą się bezpodstawne, powinny nastąpić odmowa wszczęcia postępowania lub jego umorzenie⁴³. Osoba, do której docierają informacje o popełnionych przestępstwach seksualnych, nie może więc stawiać siebie w roli prokuratora ani sędziego i we własnym zakresie rozstrzygać, czy wiadomość o przestępstwie zasługuje na wiarę, czy też nie. Odstąpienie od obowiązku denuncjacji byłoby usprawiedliwione jedynie w rzadkich – jak się wydaje – przypadkach, gdy rzekomy sprawca ma niepodważalne alibi (np. w sytuacji kiedy do biskupa przychodzi ze skargą ministrant jakoby zgwałcony przez księdza na plebanii w określonym dniu o określonej godzinie, tymczasem biskup wie, że o tej akurat porze oskarżony nie znajdował się na plebanii, ponieważ odprawiał razem z nim mszę w kościele)⁴⁴.

Warto nadmienić, że obowiązek zawiadomienia o przestępstwach seksualnych wobec małoletnich istnieje także na gruncie prawa wewnętrznego Kościoła rzymskokatolickiego; ustanowiony został w Wytycznych Konferencji Episkopatu Polski z dnia 8 października 2014 r. (znowelizowanych 6 czerwca 2017 r.) dotyczących wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia⁴⁵. Zgodnie z art. 1 aneksu nr 2 do Wytycznych, kiedy przełożony kościelny, którym jest odpowiednio biskup diecezjalny lub wyższy

⁴² A. Wilk: *Odpowiedzialność odszkodowawcza z tytułu szkód wyrządzonych przez cudze czyny zabronione o charakterze seksualnym*. Warszawa 2021, s. 126.

⁴³ Zob. *ibidem*, s. 126–127.

⁴⁴ *Ibidem*.

⁴⁵ Źródło: <https://episkopat.pl/wytyczne-dotyczace-wstepnego-dochodzenia-kanonicznego-w-przypadku-oskarzen-duchownych-o-czyny-przeciwko-szostemu-przykazaniu-dekalogu-z-osoba-niepelnoletnia-ponizej-osiemnastego-roku-zycia-2/> [dostęp: 12.10.2021]. Szerzej o penalizacji przemocy seksualnej w prawie kanonicznym zob. np. L. Świto: *Penalizacja przemocy seksualnej w prawie polskim i w prawie kanonicznym*. „Forum Teologiczne” 2015, T. 16, s. 68–73.

przełożony zakonny, otrzyma przynajmniej prawdopodobną wiadomość o popełnieniu przez duchownego takiego czynu, zobowiązany jest do wszczęcia wstępnego dochodzenia kanonicznego. Z kolei art. 2 aneksu stanowi, że czynności i działania, jakie podejmuje przełożony kościelny wobec podejrzanego duchownego, mogą obejmować m.in. odsunięcie go od obowiązków wynikających z powierzonych urzędów, posług lub zadań w celu uniemożliwienia mu ewentualnego kontynuowania przestępstwa. Reagując na zmiany legislacyjne w art. 240 k.k., 6 czerwca 2017 r. do aneksu nr 2 do Wytycznych dodano art. 1a, według którego w przypadku gdy z treści zgłoszenia wynika możliwość popełnienia czynu zabronionego opisanego w art. 197 § 3 lub 4 k.k., art. 198 k.k. albo art. 200 k.k., a doniesienie można uznać za wiarygodne, przełożony kościelny zawiadamia za pośrednictwem wyznaczonego pełnomocnika właściwy organ powołany do ścigania przestępstw; nie ma jednak takiego obowiązku, jeśli wie, że organy ścigania zostały powiadomione o owym czynie. Zawiadomienia trzeba dokonać w formie pisemnej z urzędowym potwierdzeniem jego złożenia, podając dane domniemanego sprawcy, ogólny opis czynu zabronionego, imię i nazwisko domniemanego pokrzywdzonego oraz dane osoby, od której uzyskano informacje. Niemniej jeżeli z treści lub charakteru zgłoszenia wynika w sposób ewidentny, że jest ono niewiarygodne, organy ścigania należy zawiadomić niezwłocznie dopiero wtedy, gdy ewentualnie podjęte wstępne dochodzenie kanoniczne potwierdziło prawdopodobieństwo popełnienia czynu zabronionego, o którym mowa w art. 197 § 3 lub 4 k.k., art. 198 k.k. i art. 200 k.k.⁴⁶

Jak słusznie zauważa się w doktrynie, obowiązek denuncjacji wynikający z Wytycznych Konferencji Episkopatu Polski ma ograniczony zakres w stosunku do prawa „świeckiego”, ponieważ obejmuje wyłącznie czyny zabronione mogące być przestępstwami seksualnymi przeciwko małoletniemu (tj. opisane w art. 197 § 3 lub 4, art. 198 i art. 200 k.k.). Ponadto prawodawca kościelny ograniczył obowiązek denuncjacji do sytuacji, w których dokonano czynu zabronionego, zatem nie ma kanonicznego obowiązku denuncjacji ten, kto wie o usiłowaniu popełnienia takiego czynu, chociaż w polskim prawie karnym jest ono zawsze karalne (art. 13 § 1 k.k.)⁴⁷. Stanowi to dość istotny mankament regulacji wewnętrzkościelnej i należy uznać, że zastosowanie się do niej oraz niezawiadomienie o usiłowaniu nie może zwolnić osoby, która zaniechała denuncjacji, od odpowiedzialności na podstawie art. 240 k.k. Dodatkowo trzeba zaznaczyć, że duchowni – tak jak wszystkie inne osoby – mają też spo-

⁴⁶ Zob. A. Wilk: *Odpowiedzialność...*, s. 131–133.

⁴⁷ P. Kroczyński: *Kilka uwag do znowelizowanych Wytycznych Konferencji Episkopatu Polski w kontekście zasad techniki legislacyjnej oraz znowelizowanego art. 240 § 1 kodeksu karnego*. „*Annales Canonici*” 2017, nr 13, s. 96.

łeczny obowiązek zawiadomienia o przestępstwie ściganym z urzędu (w tym o usiłowaniu), na podstawie art. 304 § 1 Kodeksu postępowania karnego⁴⁸.

5.2. Problem tajemnicy spowiedzi

Szczególne rozważenia – zwłaszcza w związku ze zjawiskiem pedofilii w instytucjach kościelnych – wymagają sytuacji, w których duchowny dowiaduje się podczas spowiedzi o procederze wykorzystywania seksualnego, i skutki zaniechania przez niego stosownej reakcji, np. w postaci zawiadomienia organów ścigania. Dyskusja o tej kwestii w kontekście zapobiegania przestępstwom seksualnym wobec małoletnich przybrała na sile, kiedy niedawno w dwóch stanach w Australii oraz w stanie Kalifornia w USA weszły w życie przepisy umożliwiające karanie księży i zakonników za ukrywanie przypadków pedofilii, o których usłyszeli na spowiedzi, co spotkało się z ostrą krytyką Stolicy Apostolskiej⁴⁹.

W prawie polskim tajemnica spowiedzi jest chroniona w przepisach zarówno procedury karnej, jak i procedury cywilnej, które ustanawiają ograniczenia dowodowe w zakresie przesłuchiwania duchownych jako świadków pod kątem okoliczności przedstawionych im na spowiedzi. Przepis art. 178 pkt 2 k.p.k. wprowadza zakaz przesłuchiwania duchownego jako świadka w sprawie faktów, o których dowiedział się w trakcie jej udzielania. W procedurze cywilnej odpowiednik tego przepisu stanowi art. 261 § 2 zd. 2 Kodeksu postępowania cywilnego⁵⁰, zgodnie z którym ksiądz lub zakonnik może odmówić zeznań na temat faktów powierzonych mu podczas spowiedzi. Także w Wytycznych Konferencji Episkopatu Polski zaznaczono, że treścią zawiadomienia o przestępstwie nie mogą być w żadnym razie wiadomości uzyskane z sakramentalnego forum wewnętrznego (tajemnica spowiedzi) ani w ramach kierownictwa duchowego.

W doktrynie wskazuje się słusznie, że przez pojęcie „spowiedź” należy rozumieć czynność polegającą na wyznaniu grzechów duchownemu w celu otrzymania ich odpuszczenia, a odnosi się to zasadniczo do każdej konfesji (aczkolwiek część przedstawicieli doktryny zauważa, że

⁴⁸ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego. T.j. Dz.U. 2021, poz. 534.

⁴⁹ *Tajemnica spowiedzi może być naruszona przy grzechu pedofilii? Watykan komentuje*. „Wprost” [online], 2.07.2019. <https://www.wprost.pl/swiat/10230143/tajemnica-spowiedzi-moze-byc-naruszona-przy-grzechu-pedofilii-watykan-komentuje.html> [dostęp: 12.10.2021].

⁵⁰ Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego. T.j. Dz.U. 2021, poz. 11.

chodzi o legalnie działające związki wyznaniowe) i do każdego kapłana (z wyjątkiem osób tylko podających się za kapłanów), nawet jeżeli zgodnie z prawem wewnętrznym danego związku wyznaniowego nie miał on uprawnień do spowiadania, w tym do byłego kapłana w zakresie spowiedzi wysłuchanych przez niego przed rezygnacją z kapłaństwa⁵¹.

Trzeba raczej przychylić się do stanowiska, wedle którego instytucja tajemnicy spowiedzi, jako utrwalona tradycją i ważna dla osób wierzących, nie powinna co do zasady doznawać ograniczenia nawet w przypadku tak istotnych szkód jak wyrządzone wskutek przestępstw seksualnych. Jej zniesienie przypuszczalnie prowadziłoby do jeszcze poważniejszych napięć społecznych wokół problemu pedofilii w Kościele – może powstać grupa swego rodzaju „męczenników”, czyli księży odmawiających ujawnienia tajemnicy spowiedzi nawet za cenę więzienia, to z kolei będzie stanowiło argument dla środowisk postrzegających nagłaśnianie problemu nadużyć seksualnych w omawianej tu instytucji w kategoriach „nagonki na Kościół”. W dodatku tak poważny wyjątek od zasady ochrony zaufania między penitentem a kapłanem mógłby zapoczątkować dalsze uchYLENIA ochrony szeroko pojętej tajemnicy zawodowej (np. lekarskiej, adwokackiej), co nie byłoby korzystne z punktu widzenia ochrony praw człowieka. Duchowny ani osoba prawna, w ramach której działał, nie powinni zatem być rozliczani z niezawiadomienia o przestępstwie wspomnianym w trakcie spowiedzi.

Wydaje się jednak, że istnieje pewien wyłom w tej zasadzie, który może dawać podstawę do przyjęcia odpowiedzialności duchownego wysłuchującego spowiedzi, lecz nie karnej, ale cywilnej. Mianowicie w przypadku gdy dowiedział się on np. o skłonnościach pedofilskich innego duchownego, a następnie – ponieważ był organem kościelnej osoby prawnej i miał wpływ na obsadę stanowisk – wyznaczył go do pracy z dziećmi, może ponieść odpowiedzialność cywilną za szkody, które wyrządził sprawca, np. na podstawie winy w wyborze zgodnie z art. 429 Kodeksu cywilnego⁵². Duchowny nie ma więc obowiązku naruszania tajemnicy spowiedzi przez denuncjację sprawcy organom ścigania, niemniej jeżeli odpowiada za przydział określonych stanowisk kościelnych i nie uczyni z informacji uzyskanej na spowiedzi należytego użytku (czyli np. skieruje podwładnego o skłonnościach pedofilskich do nauki religii lub opieki nad ministrantami), to można mówić o związku przyczynowym jego zaniechania ze szkodą wyrządzoną przez bezpośredniego sprawcę. Oczywiście, proble-

⁵¹ Zob. M. Szymański: *Tajemnica spowiedzi w prawie polskim – stan aktualny i propozycje zmian*. „Internetowy Przegląd Prawniczy Towarzystwa Biblioteki Słuchaczy Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego” 2017, nr 4, s. 75–76 oraz literaturę przywołaną w tym źródle.

⁵² Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny. T.j. Dz.U. 2020, poz. 1740, 2320.

mem może być wykazanie, że przełożony powierzający sprawcy wykonanie konkretnych czynności wiedział o jego niewłaściwych skłonnościach (jak się wydaje, będzie to możliwe tylko wówczas, gdy sam sprawca przyzna, że spowiadał się z nich u owego duchownego), jednak w tym przypadku da się zapobiec ewentualnym szkodom bez ujawniania tajemnicy spowiedzi, a nieuczynienie tego może być rozpatrywane w kategoriach bezprawności i winy⁵³.

Wątpliwości budzi natomiast fakt, że Kościół w przywoływanych Wytocznych tajemnicą spowiedzi obejmuje także informacje uzyskane w ramach tzw. kierownictwa duchowego. Co prawda w doktrynie prawa kanonicznego używa się pojęcia „tajemnica duszpasterska”, które ma charakter zbliżony do tajemnicy spowiedzi i obejmuje rozmowy duszpasterskie, porady duchowe i kierownictwo duchowe, lecz to ostatnie pojęcie wydaje się zbyt ogólne, a jego stosowanie w tej formie mogłoby prowadzić do nadmiernego poszerzania zakresu tajemnicy spowiedzi, również w stosunku do obowiązujących regulacji proceduralnych k.p.k. i k.p.c., które nie przewidują „tajemnicy kierownictwa duchowego”⁵⁴.

6. Reakcja państwa

Omawiany problem nie umknął oczywiście uwadze władz państwowych. Przejaw trendu walki z przestępczością seksualną, nie tylko w Kościele, stanowiło poszerzenie zakresu karalnego zaniechania denuncjacji z art. 240 k.k. o wybrane przestępstwa seksualne. Z kolei specyficzną reakcją państwa na przestępczość seksualną wobec małoletnich (wedle założeń na wszelkie jej przejawy, aczkolwiek – jak się wydaje – m.in. pod wpływem doniesień o pedofilii w Kościele) było uchwalenie ustawy z dnia 30 sierpnia 2019 r. o Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15⁵⁵. Zgodnie z przepisami ustawy nowo powołany organ ma prowadzić działania służące wyjaśnianiu nadużyć seksualnych, jednak nie tylko – czego żądały środowiska pokrzywdzonych – w Kościele katolickim, lecz w ogólności.

Do zadań Komisji należy m.in. badanie sposobu reagowania organów państwa, organizacji i innych podmiotów prawa oraz osób prywatnych na dokonane nadużycia seksualne, wyjaśnianie ich okoliczności, w tym usta-

⁵³ Tak A. Wilk: *Odpowiedzialność...*, s. 133–134.

⁵⁴ Zob. R. Dappa: *Duchowny wobec obowiązku denuncjacji przestępstw seksualnych na podstawie art. 240 Kodeksu karnego*. „Teki Komisji Prawniczej PAN. Oddział Lublin” 2018, T. 11, nr 1, s. 46–48 oraz literaturę przywołaną w tym źródle.

⁵⁵ Dz.U. 2019, poz. 1840.

lanie przypadków niezawiadomienia właściwego organu o podejrzeniu popełnienia takiego nadużycia, a także identyfikacja problemów pojawiających się w praktyce ścigania nadużyć i karania sprawców przestępstw przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15 (zwanymi dalej „przestępstwami pedofilii”). Komisja powinna również poczynić kroki mające na celu zapewnienie niezwłocznej reakcji organów państwa, organizacji i podmiotów w zakresie zwalczania nadużyć seksualnych oraz umożliwiające pociągnięcie sprawców do odpowiedzialności, takie jak zawiadamianie właściwych organów o popełnieniu przestępstwa pedofilii lub o zaniechaniu zawiadomienia czy interwencja i wspieranie osób poszkodowanych w postępowaniach prowadzonych przed organami państwa, w tym uczestniczenie w postępowaniach karnych na prawach oskarżyciela posiłkowego za zgodą osoby poszkodowanej lub jej opiekuna prawnego. Wśród obowiązków Komisji znajduje się także działalność prewencyjna i edukacyjna, mianowicie:

- opracowywanie i przedstawianie raportów z własnej pracy, które będą zawierać wnioski i rekomendacje dla organów państwa, organizacji i podmiotów dotyczące zapobiegania nadużyciom seksualnym i ich zwalczania oraz podejmowania działań umożliwiających pociągnięcie do odpowiedzialności sprawców tych nadużyć;
- prowadzenie akcji uświadamiających w zakresie problematyki nadużyć seksualnych i przestępstw pedofilii, sposobów reagowania na nie oraz oceny symptomów świadczących o tym, że małoletni poniżej lat 15 może być ofiarą nadużycia seksualnego lub przestępstwa pedofilii;
- występowanie do właściwych organów z wnioskami o podjęcie inicjatywy ustawodawczej albo o wydanie lub zmianę innych aktów normatywnych.

Niestety, Komisja nie została wyposażona przez ustawodawcę w prawo do występowania z powództwami o zadośćuczynienie i odszkodowanie w imieniu osób pokrzywdzonych i reprezentowania ich w sprawach cywilnych (a więc w uprawnienia, które na podstawie przepisów k.p.c. przysługują np. prokuratorowi) ani w kompetencje mediacyjno-koncyliacyjne pomiędzy sprawcami i zatrudniającymi ich instytucjami a osobami pokrzywdzonymi⁵⁶. „Rozliczenie” przypadków pedofilii, którego domagały się ofiary, obejmuje bowiem nie tylko ukaranie winnych, ale także naprawienie szkód majątkowych i niemajątkowych, które powstały w wyniku przestępstw seksualnych. Ukazanie sprawcy może zapewnić pokrzywdzonemu co najwyżej satysfakcję moralną i uniemożliwić temu pierwszemu dalszą pracę z dziećmi, natomiast pozostają często trwałe uszczerbki na zdrowiu psychicznym, a czasami też fizycznym ofiar, wy-

⁵⁶ Podobnie A. Wilk: *Odpowiedzialność...*, s. 280.

magające długiego i nierzadko kosztownego leczenia. Względ na społeczne poczucie sprawiedliwości oraz systemowa łączność pomiędzy prawem karnym a cywilnym wymagałyby nie tylko ukarania sprawcy, lecz także całościowego rozwiązania konfliktu, czyli również naprawienia wyrządzonej szkody⁵⁷.

7. Reakcja Kościoła

Wśród reakcji Kościoła na omawiany problem można wymienić zarówno te pozytywne, jak i te negatywne. Niewątpliwie do pozytywnych reakcji na poziomie centralnym należy wydanie wspomnianych tu już Wytycznych Konferencji Episkopatu Polski dotyczących wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia. Powołano także Fundację św. Józefa, która ma wspierać pokrzywdzonych⁵⁸. Z kolei spośród oddolnych inicjatyw środowisk kościelnych można wyróżnić np. powołanie przez zakon dominikanów specjalnej niezależnej komisji w celu wyjaśnienia sprawy byłego zakonnika oskarżonego o stworzenie swego rodzaju sekty, w której dochodziło do przestępstw seksualnych. Na czele komisji stanął Tomasz Terlikowski, publicysta katolicki od dawna apelujący o rozwiązanie problemu pedofilii w Kościele, a już w 2021 r. organ opublikował raport, z którego wynika, że doszło do zaniedbań polegających na braku należytej reakcji ze strony władz zakonu⁵⁹.

Zdarzają się jednak również reakcje negatywne, do których można zaliczyć przede wszystkim wypowiedzi:

- sugerujące winę pokrzywdzonych (o rzekomym „łgnięciu” dzieci do księży)⁶⁰,

⁵⁷ Ibidem.

⁵⁸ Zob. stronę WWW Fundacji św. Józefa: <http://www.fsj.org.pl> [dostęp: 12.10.2021].

⁵⁹ J. Makowski: *Dominikanie chcą się rozliczyć z ponurą przeszłością. Czy specjalna komisja ujawni całą prawdę?*. „Newsweek” [online], 1.04.2021. <https://www.newsweek.pl/opinie/dominikanie-tworza-komisje-do-zbadania-naduzyc-pokieruje-nia-terlikowski/jjz7c> [dostęp: 12.10.2021]; T. Krzyżak: *Manipulacje i gwałty. Komisja publikuje raport w sprawie o Pawła M.* „Rzeczpospolita” [online], 15.09.2021. <https://www.rp.pl/kosciol/art18922721-manipulacje-i-gwalty-komisja-publikuje-raport-w-sprawie-o-pawla-m> [dostęp: 12.10.2021].

⁶⁰ Zob. *Abp Michalik o pedofilii: Dziecko łgnie, drugiego człowieka wciąga*. TVN24.pl, 8.10.2013. <https://tvn24.pl/polska/abp-michalik-o-pedofilii-dziecko-lgnie-drugiego-czlowieka-wciaga-ra361169-3448860> [dostęp: 12.10.2021].

- umniejszające problem (na zasadzie „któż z nas nie grzeszy?”) lub podkreślające, że pedofile zdarzają się także wśród reprezentantów innych zawodów⁶¹,
- przedstawiające nagłaśnianie zjawiska w kategoriach ataku na Kościół⁶²,
- negujące ponoszenie przez Kościół odpowiedzialności odszkodowawczej („niech płaci sam sprawca”)⁶³.

Niestety, jak się wydaje, przykłady reakcji negatywnych są atrakcyjniejsze medialnie, co może rodzić wrażenie, że przytoczone wypowiedzi odzwierciedlają rzeczywiste stanowisko Kościoła wobec ujawniania przestępstw seksualnych duchownych, a w konsekwencji czasami nie dostrzega się inicjatyw pozytywnych. Niemniej samo ujawnianie przypadków tuoszowanych przez lata bardzo poważnie narusza wizerunek Kościoła, który powinien w sposób zdecydowany rozliczyć i zamknąć wszystkie tego typu sprawy.

8. Podsumowanie

Problem przestępczości seksualnej wśród duchownych należy chyba do tych zagadnień kryminologicznych, w których przypadku istnieje największe ryzyko obciążenia badań naukowych ideologią. Dyskusja publiczna i medialna sprowadza się tu bowiem *de facto* do ścierania się dwóch stanowisk: środowisk związanych z Kościołem, które sugerują rzekomą marginalność tego zjawiska lub podkreślają, że przecież tzw. czarne owce mogą się zdarzyć wszędzie, oraz środowisk niechętnych Kościołowi, niekiedy czyniących z owych przestępstw główny argument przeciwko tej instytucji. W istocie jednak zarówno lekceważenie, jak i wyolbrzymianie problemu są skrajnościami, które nie służą jego rozwiązaniu.

Statystyki przytoczone w niniejszym opracowaniu, jakkolwiek szczegółowe, wskazują, że nie chodzi o problem marginalny – o takim można byłoby mówić w odniesieniu do przypadków pojedynczych, nie zaś liczonych w setkach czy tysiącach. Ponadto na ocenę skali analizowanego zjawiska niewątpliwie rzutuje fakt, że środowiska kościelne pretendują

⁶¹ Zob. Tadeusz Rydzik o pedofilii: A kto nie ma pokus?. „Rzeczpospolita” [online], 6.12.2020. <https://www.rp.pl/kosciol/art386401-tadeusz-rydzik-o-pedofilii-a-kto-nie-ma-pokus> [dostęp: 12.10.2021].

⁶² Zob. P. Żytnicki: Biskup chronił księdza pedofila. Teraz mówi o ataku na Kościół i diabelskich metodach. „Gazeta Wyborcza” [online], 1.06.2020. <https://poznan.wyborcza.pl/poznan/7,36001,25993124,biskup-edward-janiak-schowal-sie-tylko-na-tydzien-mowilo-atakach.html?disableRedirects=true> [dostęp: 12.10.2021].

⁶³ Zob. Kościół: nie będzie odszkodowań dla ofiar księży pedofilów. Polskieradio24.pl, 3.10.2013. <https://www.polskieradio24.pl/5/3/Artykul/947108,Kosciol-nie-bedzie-odszkodowan-dla-ofiar-ksiezy-pedofilow> [dostęp: 12.10.2021].

do miana nauczycieli moralności, a zatem powinny przestrzegać zaostrożonych standardów etycznych. Niemniej nie jest też zasadne nadmierne uogólnianie i traktowanie każdego księdza jako osoby potencjalnie podejrzanej, sprawcy przestępstw seksualnych bowiem stanowią zaledwie niewielki procent wszystkich duchownych. Cenną inicjatywą byłyby międzynarodowe badania nad omawianym procederem, gdyż te, które istnieją, dotyczą zazwyczaj jedynie poszczególnych krajów lub wyłącznie zamożnych państw zachodnich.

Zresztą dyskusja naukowa nad tym zagadnieniem może być prowadzona w znacznie szerszym kontekście, nieograniczonym do Kościoła, gdyż potencjalne kryminogenne działanie wyjątkowego autorytetu sprawców w społeczeństwie czy hierarchicznej kultury organizacyjnej – sprzyjającej tuszowaniu przestępstw w celu ochrony reputacji danej instytucji – można rozważać chociażby w odniesieniu do wykorzystywania seksualnego w korporacjach, na uczelniach czy w służbach mundurowych; tego rodzaju przypadki przecież się zdarzają i są ujawniane. Jeśli więc pominąć kwestie charakterystyczne tylko dla Kościoła, np. celibat, to problem przestępczości seksualnej ukrywanej „dla dobra instytucji” jest problemem ogólniejszym.

Oprócz przyczyn przestępczości seksualnej wśród duchownych przedmiotem dyskusji powinny być sposoby zapobiegania jej. Część z nich może wdrożyć jedynie sam Kościół – dotyczy to kwestii takich jak zmiana struktury organizacyjnej na mniej hierarchiczną, opracowanie ostrzejszych kryteriów naboru do seminariów (m.in. pogłębionych badań psychologicznych) czy też zwiększenie roli kontroli społecznej ze strony osób świeckich, np. rad parafialnych. Te ostatnie mogłyby w większym stopniu włączyć się zarówno w czynności prewencyjne (typu weryfikacja historii kandydatów na duchownych), jak i w wewnętrzkościelne postępowania wyjaśniające zgłoszone przypadki przestępstw.

Jednak znaczna część obowiązków w zakresie prewencji spoczywa po stronie państwa. Wydaje się, że ustawodawca dostrzega problem przestępczości seksualnej w Kościele i stara się reagować – czego wyrazem było choćby poszerzenie obowiązku denuncjacji czy powołanie Państwowej Komisji ds. Pedofilii – lecz skupia się na interwencji *post factum*. Brakuje natomiast kompleksowych działań prewencyjnych, przede wszystkim w formie edukacji antyprzemocowej dzieci i młodzieży, które powinny być uczone, że żaden dorosły nie ma prawa naruszać ich intymności, niezależnie od swojej pozycji społecznej i autorytetu, oraz że tego typu przypadki trzeba natychmiast zgłaszać rodzicom lub opiekunom. Konieczne jest też uświadamianie dzieciom i młodzieży, że niedopuszczalne są próby obracania w żart zachowań wywołujących wstyd, zażenowanie czy lęk, bagatelizowania ich lub przedstawiania jako formy realizacji praktyk

religijnych, a także przerzucania winy na dziecko. Jest to zadanie stojące głównie przed rodzicami, nauczycielami i pedagogami szkolnymi oraz katechetami.

Bibliografia

Literatura

- Banaś-Grabek M., Gadecki B., Karnat J., Łyżwa A., Łyżwa R.: *Kodeks karny. Część szczególna. Art. 148–251. Komentarz*. Wyd. 1. Warszawa 2020 [Legalis].
- Boczek M.: *Pedofilia w habicie*. W: *Przestępczy seks*. Red. T. Gardocka, P. Herbowski, D. Jagiełło, P. Józwiak. Warszawa 2016.
- Cahill D.: *Child sexual abuse in the Catholic Church: An interpretive review of the literature and public inquiry reports*. Melbourne 2017.
- Czapnik S.: *Piekło to inni. Kościół rzymskokatolicki w Polsce wobec duchownych molestujących seksualnie dzieci*. W: *Religia i Kościoły w polskiej przestrzeni publicznej*. Red. A. Kusztal, S. Czapnik. Opole 2015.
- D’Antonio M.: *Grzechy śmiertelne. Przestępstwa seksualne i epoka skandalu w Kościele katolickim*. Warszawa 2017.
- Dappa R.: *Duchowny wobec obowiązku denuncjacji przestępstw seksualnych na podstawie art. 240 Kodeksu karnego*. „Teki Komisji Prawniczej PAN. Oddział Lublin” 2018, T. 11, nr 1.
- Doyle T.P.: *Clericalism: Enabler of clergy sexual abuse*. „Pastoral Psychology” 2006, vol. 54, issue 3.
- Formicola J.R.: *The politics of clerical sexual abuse*. „Religions” 2016, vol. 7, issue 1.
- Garland D.R., Argueta C.: *How clergy sexual misconduct happens: A qualitative study of first-hand accounts*. „Social Work & Christianity” 2010, vol. 37, issue 1.
- Kodeks karny. Część szczególna. T. 2: Komentarz. Art. 222–316*. Red. M. Królikowski, R. Zawłocki. Wyd. 4. Warszawa 2017 [Legalis].
- Kroczyński P.: *Kilka uwag do znowelizowanych Wytycznych Konferencji Episkopatu Polski w kontekście zasad techniki legislacyjnej oraz znowelizowanego art. 240 § 1 kodeksu karnego*. „Annales Canonici” 2017, nr 13.
- Królikowski M.: *Problemy z nowym zakresem obowiązku zawiadomienia o przestępstwie*. „Forum Prawnicze” 2021, nr 4 (66).
- Kusz E.: *Wykorzystanie seksualne małoletnich przez osoby duchowne – analiza zjawiska*. „Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” 2015, T. 14, nr 1.
- Lisiecki M.J.: *Pedofilia oraz przemoc seksualna wobec dzieci i młodzieży a zabójstwa homoseksualne (wybrane aspekty z badań empirycznych)*. „Przegląd Policyjny” 2013, nr 3.
- Makara-Studzińska M., Madej A.: *Przemoc wobec mężczyzn*. „Hygeia Public Health” 2015, T. 50, nr 4.
- Nowak A., Obirek S.: *Gomora. Władza, strach i pieniądze w polskim Kościele*. Warszawa 2021.

- Parkinson P.: *Child sexual abuse and the Churches: A story of moral failure?*. „Current Issues in Criminal Justice” 2014, vol. 26, no. 1.
- Prusak J.: *Duchowny-pedofil, czyli kto?*. „Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” 2015, T. 14, nr 1.
- Prusak J.: *Parafilie wśród księży Kościoła rzymskokatolickiego. Co wiemy, czego i nie wiemy, o duchownych wykorzystujących seksualnie małoletnich*. „Psychiatria Polska” 2020, T. 54, nr 3.
- Szymański M.: *Tajemnica spowiedzi w prawie polskim – stan aktualny i propozycje zmian*. „Internetowy Przegląd Prawniczy Towarzystwa Biblioteki Słuchaczy Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego” 2017, nr 4.
- Świto L.: *Penalizacja przemocy seksualnej w prawie polskim i w prawie kanonicznym*. „Forum Teologiczne” 2015, T. 16.
- Terry K.J.: *Understanding the sexual abuse crisis in the Catholic Church: Challenges with prevention policies*. „Victims & Offenders” 2008, vol. 3, issue 1.
- Więcek-Durańska A.: *Przestępczość seksualna duchownych wobec osób małoletnich – analiza przypadków*. „Psychiatria Polska” 2020, nr 190.
- Wilk A.: *Odpowiedzialność odszkodowawcza z tytułu szkód wyrządzonych przez cudze czyny zabronione o charakterze seksualnym*. Warszawa 2021.

Akty prawne

- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny. T.j. Dz.U. 2020, poz. 1444, 1517.
- Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego. T.j. Dz.U. 2021, poz. 534.
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny. T.j. Dz.U. 2020, poz. 1740, 2320.
- Ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego. T.j. Dz.U. 2021, poz. 11.
- Ustawa z dnia 23 marca 2017 r. o zmianie ustawy – Kodeks karny, ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich oraz ustawy – Kodeks postępowania karnego. Dz.U. 2017, poz. 773.
- Ustawa z dnia 30 sierpnia 2019 r. o Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15. Dz.U. 2019, poz. 1840.

Źródła internetowe*

- Abp Michalik o pedofilii: *Dziecko lgnie, drugiego człowieka wciąga*. TVN24.pl, 8.10.2013. <https://tvn24.pl/polska/abp-michalik-o-pedofilii-dziecko-lgnie-drugiego-czlowieka-wciaga-ra361169-3448860>.
- Boguszewski R.: *Religijność Polaków i ocena sytuacji Kościoła katolickiego*. Komunikat z badań CBOS 2018, nr 147. https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2018/K_147_18.PDF.
- Bukłaha Z.: *Młodzi uciekają z Kościoła. „To już nie jest pełzająca sekularyzacja, ale kłus”*. „Gazeta Wyborcza” [online], 15.03.2021. <https://warszawa.wyborcza>.

* Dostęp do wszystkich źródeł potwierdzono 12.10.2021.

- pl/warszawa/7,54420,26872087,o-polowe-mniej-powolan-mlodzi-odchodzi-z-kosciola-kai-to.html?disableRedirects=true.
- Child Rights International Network: *Child sexual abuse and the Holy See: The need for justice, accountability and reform. A preliminary report*. CRIN 2014 [online]. https://resourcecentre.savethechildren.net/pdf/crin_holy_see_report_final1.pdf.
- Cieniek R.: *Jak to jest z tą wiarą w Polsce?*. Onet.pl, 18.07.2018. <https://wiadomosci.onet.pl/religia/wiara/jak-to-jest-z-ta-wiara-w-polsce/vz4mq4n>.
- Deja M.: *Pomnik ks. Jankowskiego znika. Zdecydowali radni*, Wirtualna Polska, 8.03.2019. <https://wiadomosci.wp.pl/pomnik-ks-jankowskiego-znika-zdecydowali-radni-6357115182552705a>.
- Dymek J.: *Młodzi rozczarowani Kościołem*. „Przegląd” [online], 17.06.2019. <https://www.tygodnikprzeglad.pl/mlodzi-rozczarowani-kosciolem/>.
- Fundacja Świętego Józefa Konferencji Episkopatu Polski – strona WWW: <http://www.fsj.org.pl>.
- KK [Kolasa K.]: *Polacy rezygnują z chrztów, komunii i ślubów kościelnych. Wzrosła też liczba aktów apostazji*. eDziecko.pl, 21.12.2020. <https://www.edziecko.pl/rodzice/7,79361,26628650,polacy-rezygnuja-z-chrztow-komunii-i-slubow-koscielnych-wzrosla.html>.
- Kościół: nie będzie odszkodowań dla ofiar księży pedofilów*. Polskieradio24.pl, 3.10.2013. <https://www.polskieradio24.pl/5/3/Artykul/947108,Kosciol-nie-będzie-odszkodowan-dla-ofiar-ksiezy-pedofilow>.
- Koźmiński P.: *Dziecięce buciki na murach kościołów. Polska upamiętnia ofiary księży pedofilów*. „Gazeta Wyborcza” [online], 26.08.2018. <https://wyborcza.pl/7,75398,23827676,dzieciece-buciki-na-murach-kosciolow-polska-upamietnia-ofiary.html>.
- Krzyżak T.: *Abp Głódź i bp Janiak ukarani przez papieża*. „Rzeczpospolita” [online], 29.03.2021. <https://www.rp.pl/kosciol/art204521-abp-glodz-i-bp-janiak-ukarani-przez-papieza>.
- Krzyżak T.: *Manipulacje i gwałty. Komisja publikuje raport w sprawie o Pawła M.* „Rzeczpospolita” [online], 15.09.2021. <https://www.rp.pl/kosciol/art-18922721-manipulacje-i-gwalty-komisja-publicuje-raport-w-sprawie-o-pawla-m>.
- Krzyżak T.: *Sondaż: Kościół w błyskawicznym tempie traci wiernych*. „Rzeczpospolita” [online], 15.11.2020. <https://www.rp.pl/kosciol/art422501-sondaz-kosciol-w-blyskawicznym-tempie-traci-wiernych>.
- Łucyk S.: *Francja: Raport o pedofilii w Kościele*. „Tygodnik Powszechny” [online], 7.10.2021. <https://www.tygodnikpowszechny.pl/francja-raport-o-pedofilii-w-kosciele-169261>.
- Makowski J.: *Dominikanie chcą się rozliczyć z ponurą przeszłością. Czy specjalna komisja ujawni całą prawdę?*. „Newsweek” [online], 1.04.2021. <https://www.newsweek.pl/opinie/dominikanie-tworza-komisje-do-zbadania-naduzyc-pokieruje-nia-terlikowski/jjzxz7c>.
- Nowotny S., Sadłoń W., Studnicki P.: *Wyniki kwerendy dotyczącej wykorzystywania seksualnego osób małoletnich przez niektórych inkardynowanych do diecezji*

- polskich duchownych oraz niektórych profesów wieczystych męskich zgromadzeń zakonnych i stowarzyszeń życia apostołskiego w Polsce. Raport.* Warszawa 2021. https://drive.google.com/file/d/11JABoKKKw_VPIBu_UwCZfBTyvoZpnW7b/view.
- Pierwszy raport Państwowej Komisji do spraw wyjaśniania przypadków czynności skierowanych przeciwko wolności seksualnej i obyczajności wobec małoletniego poniżej lat 15.* Warszawa 2021. https://pkdp.gov.pl/wp-content/uploads/2021/08/Raport_PKDP.pdf.
- Problem molestowania w Kościele. Jak wygląda ta sprawa w innych krajach?.* Onet.pl, 15.05.2019. <https://wiadomosci.onet.pl/swiat/problem-molestowania-seksualnego-w-kosciele-australia-usa-niemcy-irlandia-chile/lmqmqek>.
- Royal Commission into Institutional Responses to Child Sexual Abuse: *Final report*. Vol. 16: *Religious institutions*. Book 2. Commonwealth of Australia 2017. https://www.childabuseroyalcommission.gov.au/sites/default/files/final_report_-_volume_16_religious_institutions_book_2.pdf.
- Tadeusz Rydzik o pedofilii: *A kto nie ma pokus?.* „Rzeczpospolita” [online], 6.12.2020. <https://www.rp.pl/kosciol/art386401-tadeusz-rydzik-o-pedofilii-a-kto-nie-ma-pokus>.
- Tajemnica spowiedzi może być naruszona przy grzechu pedofilii? Watykan komentuje.* „Wprost” [online], 2.07.2019. <https://www.wprost.pl/swiat/10230143/tajemnica-spowiedzi-moze-byc-naruszona-przy-grzechu-pedofilii-watykan-komentuje.html>.
- The nature and scope of sexual abuse of minors by Catholic priests and deacons in the United States, 1950–2002: A research study conducted by the John Jay College of Criminal Justice, the City University of New York.* United States Conference of Catholic Bishops, Washington 2004. <https://www.usccb.org/sites/default/files/issues-and-action/child-and-youth-protection/upload/The-Nature-and-Scope-of-Sexual-Abuse-of-Minors-by-Catholic-Priests-and-Deacons-in-the-United-States-1950-2002.pdf>.
- Wernio M.: *Coraz mniej uczniów chce chodzić na religię. Rekordowe spadki w niektórych dzielnicach.* Noizz.pl, 16.12.2020. <https://noizz.pl/spoleczenstwo/spadek-liczby-uczniow-chodzacych-na-religie-nie-tylko-w-warszawie/2ggppys>.
- Wytyczne Konferencji Episkopatu Polski dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia.* 8.10.2014 (z nowelizacjami). <https://episkopat.pl/wytyczne-dotyczace-wstepnego-dochodzenia-kanonicznego-w-przypadku-oskarzen-duchownych-o-czyny-przeciwko-szostemu-przykazaniu-dekalogu-z-osoba-niepelnoletnia-ponizej-osiemnastego-roku-zycia-2/>.
- Zawadka G.: *Sondaż: Co młodzi Polacy sądzą o Kościele?.* „Rzeczpospolita” [online], 16.03.2021. <https://www.rp.pl/kosciol/art224801-sondaz-co-mlodzi-polacy-sadza-o-kosciele>.
- Żak A., Krakowczyk P., Sadłoń W.: *Wykorzystywanie seksualne osób małoletnich przez niektórych inkardynowanych do diecezji polskich duchownych oraz niektórych profesów wieczystych męskich zgromadzeń zakonnych i stowarzyszeń*

życia apostołskiego w Polsce. Wyniki kwerendy. Warszawa 2019. https://cod.ignatianum.edu.pl/images/Dokumenty_w_PDF/ISKK_Wyniki_Kwerendy_opracowanie_final.pdf.

Żytnicki P.: *Biskup chronił księdza pedofila. Teraz mówi o ataku na Kościół i diabelskich metodach.* „Gazeta Wyborcza” [online], 1.06.2020. <https://poznan.wyborcza.pl/poznan/7,36001,25993124,biskup-edward-janiak-schowal-sie-tylko-na-tydzien-mowi-o-atakach.html?disableRedirects=true>.